

PER GIUSEPPE TORRESIN – BEPI

Alessandro Gori

“Considerate la vostra semenza:

Fatti non foste a viver come bruti,

Ma per seguir virtute e conoscenza.”

Dante Alighieri – Inferno XXVI vv. 118-120

“...certus enim promisit Apollo

ambiguam tellure nova Salamina futuram.

O fortes peioraque passi

Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas;

Cras ingens iterabimus aequor.”

Q. Horatius Flaccus – Carmina I, VII vv. 28-32

Poiché non posso offrire un contributo specifico nel campo degli studi di Letteratura greca, che sarebbe il più confacente agli interessi culturali di Bepi, intendo strutturare questo mio intervento sulla base di due direzioni di pensiero: presentare due personaggi, tratti dalle opere di Dante e di Orazio, che possono suggerire modelli di comportamento per chi voglia affrontare con dignità i momenti difficili della esistenza, ricordare alcuni momenti della storia d'Italia, che hanno costretto molti giovani a scelte difficili, che richiesero coraggio, razionalità e una notevole propensione a gestire la propria vita con una forte dose di generosità e di altruismo.

Ho perciò scelto questi versi di due grandi poeti, il sommo Dante Alighieri e il classico Orazio, perché mi sono sembrati molto adatti per ricordare Giuseppe Torresin, la sua cultura, la sua vita, il suo atteggiamento, sia nei confronti delle grandi vicende storiche collettive, sia nella gestione dei momenti di sana, pacata convivialità. L'invito a “seguir virtute e conoscenza”, così come l'attitudine ad esortare: “vino

TIL GIUSEPPE TORRESIN – BEPI¹

Alessandro Gori

“Betragt jeres ophav:

I blev ikke skabt til at leve som vilddyr,
men til at følge dyd og kundskab.”

Dante Alighieri -Helvede XXVI vv. 118-120

“...for Apollon har lovet med sikkerhed,
at der vil opstå et andet Salamis på en ny jord.

Tapre mænd, som ofte har udholdt det der var værre
sammen med mig, fordriv nu bekymringerne med vin!

I morgen skal vi drage over det vældige hav.”

Q. Horatius Flaccus -Carmina I, VII vv.28-32

Fordi jeg ikke kan tilbyde et bidrag specielt inden for studierne af den græske litteratur, som ville have været det, der var mest i overensstemmelse med Bepis kulturelle interesser, har jeg i sinde at opbygge dette mit indlæg på grundlag af to tankeretninger: præsentere to personligheder, hentet fra Dantes og Horats's værker, som kan foreslå modeller for, hvordan man skal gebærde sig, når man ønsker at imødegå de vanskelige eksistentielle situationer i livet med værdighed, nævne nogle tidspunkter i Italiens historie, som har tvunget mange unge til vanskelige valg, der har krævet mod, rationalitet, og en betydelig tilbøjelighed til at leve sit eget liv med en kraftig portion generøsitet og altruisme.

Jeg har derfor valgt disse vers af to store digtere, den mægtige Dante Alighieri og den klassiske Horats, fordi de synes mig mest egnede til at mindes Giuseppe Torresin, hans dannelse, hans liv, hans indstilling, dels i forhold til de store historiske

¹ *PER GIUSEPPE TORRESIN – BEPI* oversat af Annemarie Torresin.

pellite curas”, perché domani certamente “ingens iterabimus aequor”, costituiscono due tratti distintivi di

Torresin, considerato come insigne uomo di cultura e come coraggioso combattente per la libertà di tutti.

L’Ulisse di Dante e il Teucro di Orazio rappresentano perciò due atteggiamenti mentali, due modi di affrontare l’ignoto, di superare le difficoltà, di operare scelte coraggiose per costruire un futuro migliore per sé e per gli altri: bisogna studiare, conoscere, scegliere, vivere, sapendo anche gustare il dono della amicizia, che, classicamente, si esprime soprattutto nei momenti di convivialità.

Cras ingens iterabimus aequor: questa espressione, al di là di quello che è il senso filologicamente corretto, suggerisce ad un moderno lettore che sono necessari: un deciso impegno per l’avvenire, la volontà precisa di non cedere alle avverse condizioni storiche e sociali per determinare, grazie alle azioni proprie ed a quelle di coloro con cui si sono condivisi pericoli, lotte e speranze, una inesplorata possibilità di costruire un “mondo nuovo”, una “futura città”.

Sia chi ha conosciuto Bepi come amico e come collega, sia chi è stato suo studente, ha immediatamente avvertito in lui l’attitudine alla serietà dello studio, il desiderio di conoscere ed acquisire criticamente l’insegnamento dei grandi autori classici, il principio che la formazione intellettuale non sia mai disgiunta da forti valori morali, da un profondo impegno a collegare la cultura con la volontà di costruire una società più giusta e più democratica. Questi motivi non sono poi troppo lontani dal tono generale dell’ode oraziana, il cui testo è indubbiamente complesso. Senza intervenire sui problemi di una interpretazione unitaria e soddisfacente della poesia, si può tuttavia dire che l’ode ha ancora un vigore archilocheo, perciò, accanto a molti segni della tipica misura (“aurea mediocritas”) oraziana, sussistono elementi abbastanza evidenti di combattività e di impegno.

Il discorso di Teucro ricorda, in un certo senso, “l’orazion picciola” di Ulisse ai suoi compagni “vecchi e tardi”.

kollektive begivenheder, dels i forhold til håndteringen af det sunde, fredelige, festlige samvær. Opfordringen til at “*seguir virtute e conoscenza*” såvel som indstillingen til det at formane “*vino pellite curas*”, fordi vi i morgen helt bestemt skal “*ingens iterabimus aequor*”, udgør to karakteristiske sider af Torresin betragtet som fremragende kulturpersonlighed og som modig kombattant for alles frihed.

Dantes Odysseus og Horats’s Teucer repræsenterer derfor to åndsindstillinger, to måder at møde det ukendte på, at overvinde vanskeligheder, at foretage modige valg for at skabe en bedre fremtid for sig selv og for de andre: man må studere, kende, vælge, leve og samtidig forstå at nyde venskabets gave, som, klassisk, især kommer til udtryk i festligt lag.

Cras ingens iterabimus aequor: udover det, som filologisk set er den korrekte betydning, antyder dette udtryk for en moderne læser, at man har brug for: en fast forpligtelse på fremtiden, en klar vilje til ikke at give efter for historisk og social modgang for, takket være egne handlinger og deres, med hvem man har delt farer, kampe og håb, at træffe afgørelser om en uudforsket mulighed for at skabe en “ny verden”, en “kommende by”.

Både den, der har kendt Bepi som ven og som kollega, og den, der har været hans elev, har umiddelbart bemærket hans seriøse indstilling til studiet, hans ønske om kritisk at skaffe sig belæring fra de store klassiske forfattere, og hans princip med at den intellektuelle dannelse aldrig må være adskilt fra stærke moralske værdier, fra en dyb forpligtelse til at forbinde kulturen med viljen til at skabe et mere retfærdigt og mere demokratisk samfund. Disse motiver ligger endvidere ikke for fjernt fra den generelle tone i Horats’s ode, hvis tekst utvivlsomt er kompliceret. Uden at komme ind på problemerne om en endelig og tilfredsstillende fortolkning af digtet kan man dog sige, at oden endnu har en archilochæisk kraft, for ved siden af de mange tegn på det typiske horatianske mådehold (“*aurea mediocritas*”/ “Den gyldne Middelvej”), er der dog tilstrækkeligt tydelige elementer af kampiver og forpligtelse.

Teucers tale minder i en vis forstand om Odysseus’ “lille tale” til sine “gamle og sløve” kammerater.

Là prevale il desiderio di costruirsi una nuova patria, qui prevale il bisogno di riaffermare la propria umanità, anzi, di sottolineare che è tipico dell'uomo il bisogno di conoscere; conoscenza e virtù, (in un senso piuttosto particolare, che può ben adattarsi alle condizioni dell'uomo moderno: virtù è la capacità di unire la cultura con l'etica e con la volontà di incidere sul mondo reale) costituiscono i tratti distintivi che differenziano gli uomini dai bruti.

Non mancava in Torresin la volontà e la capacità di unire a questi principi un forte senso della ospitalità. I momenti della discussione, dell'approfondimento critico, della ricerca intellettuale non li faceva vivere ai suoi interlocutori, fossero essi importanti colleghi o semplici studenti, soltanto negli ambienti specificamente deputati allo studio: aule scolastiche, biblioteche, pagine di riviste culturali; era sempre possibile incontrarsi con il Bepi nel corso di piacevoli momenti conviviali.

Il discorso, culturalmente e politicamente impegnato, veniva gestito anche con l'aiuto del buon cibo e dell'ottimo vino, che veramente libera dagli affanni. L'invito di Teucro (vino pellite curas) è perciò senz'altro confacente al modo con cui Bepi insegnava che si dovesse vivere: i doveri, gli affanni, le ansie dello studio e dell'impegno, della vita in tutti i suoi aspetti insomma, richiedono di essere affrontati anche con una buona dose di epicureismo oraziano.

Io sono stato un suo studente. Ho prima conosciuto l'insegnante colto e autorevole, che richiedeva sempre una notevole volontà di concentrazione e di impegno critico, poi l'uomo politico, con il quale, pur sulla base di un accordo di fondo, dovevo spesso discutere anche con una certa verve, e poi, soprattutto, l'amico. Le discussioni, gli scambi di idee, nel corso dei viaggi o durante piacevoli conviti, mi hanno permesso di conoscere ed apprezzare l'uomo di cultura, che porta nella vita di tutti i giorni i segni della sua particolare formazione.

Perciò ricordare Giuseppe Torresin significa, per me, rivivere alcuni momenti significativi della mia formazione, morale e culturale.

I førstnævnte er det ønsket om at skabe sig et nyt fædreland, der er det fremherskende, i sidstnævnte er det behovet for at bekræfte sin menneskelighed, eller bedre, at understrege at behovet for at skaffe sig indsigt er typisk for mennesket. Kendskab og dyd (i en noget speciel betydning, som godt kan tilpasses det moderne menneskes vilkår: dyd er evnen til at forbinde kulturen med det etiske og med viljen til at gribe ind i den virkelige verden) udgør de afgørende træk, som skiller menneskene fra dyrene.

Torresin havde også viljen og evnen til at forbinde en stærk sans for gæstfrihed med disse principper. Stunderne med diskussion, kritisk fordybelse eller intellektuel undersøgelse nøjedes han ikke med at lade sine samtalepartnere, hvad enten det var betydningsfulde kolleger eller bare elever, opleve blot i de omgivelser, der specielt er beregnet til studier: klasseværelser, biblioteker, sider i kulturelle tidsskrifter; det var altid muligt at mødes med Bepi under behagelige festlige forhold.

Den kulturelt og politisk engagerede samtale blev også ført ved hjælp af god mad og fremragende vin, som virkeligt løser op for bekymringerne. Teucers opfordring (*vino pellite curas*) er derfor uden videre i overensstemmelse med den måde, som Bepi opfordrede til, at man skulle leve på. Pligterne, besværet og bekymringerne ved studiet og ved at være engageret, kort sagt ved livet i alle dets aspekter, forlanger at blive mødt med også en god portion horatiansk epikuræisme.

Jeg var en af hans elever. Jeg lærte først den kultiverede og myndige lærer at kende, som altid forlangte en betydelig vilje til koncentration og engageret fordybelse, så den politiske personlighed, med hvem jeg – dog på basis af en grundlæggende enighed – ofte måtte diskutere med en vis verve, og så, først og fremmest, vennen. Diskussionerne, meningsudvekslingerne under rejser eller behagelige middagsselskaber har givet mig lov til at kende og værdsætte en mand af kultur, som altid i hele sit liv, også til hverdag, bærer tegnene på sin særegne dannelse.

Derfor betyder det at mindes Giuseppe Torresin for mig at genleve nogle betydningsfulde øjeblikke i min moralske og kulturelle dannelsesproces.

I giovani italiani, che, come me, affrontavano gli studi liceali nel corso degli anni cinquanta, vissero in un periodo in cui l'Italia, uscita devastata da una terribile guerra e per molti aspetti arretrata sul piano culturale, perché si facevano ancora sentire le conseguenze della dittatura fascista e del suo retrivo nazionalismo, si stava profondamente trasformando: è questo il periodo in cui avviene una forte crescita economica del nostro paese, accompagnata da un processo, anche contraddittorio, di miglioramento delle condizioni di vita e di crescita delle esigenze culturali. Per molti aspetti l'Italia diventa più moderna.

A noi giovani si prospettava la possibilità di contribuire a realizzare le aspettative e gli ideali, che avevano animato quelli che, durante il fascismo e durante la guerra, avevano saputo operare scelte difficili, ma giuste, grazie alle quali noi potevamo sperare in un avvenire migliore.

Quando si incontrava un docente, che univa ad una grande cultura anche una esperienza di vita come quella di Bepi, si può dire che venivamo a conoscere direttamente cosa aveva significato vivere e combattere durante gli anni della guerra; per nostra fortuna Bepi sapeva comunicare la propria esperienza alle generazioni successive.

C'erano stati degli uomini che avevano lottato nella Resistenza; a noi poteva sembrare semplice la scelta: da un lato i fascisti ed i nazisti dall'altro...i valori della democrazia, della cultura. Ma non era così semplice; l'Italia aveva scatenato una tremenda guerra di aggressione, ma era pur sempre la patria. Ci voleva una notevole capacità di analisi e di attitudine critica per operare la scelta giusta.

Ricordo infatti che, visitando a Firenze una mostra fotografica sugli anni del fascismo e della guerra, Bepi disse, riflettendo tra sé più che parlando con me: – Non fu facile scegliere di combattere, in apparenza, contro la propria patria. Un giovane italiano, un soldato, dopo l'otto Settembre 1943, doveva trovare nella propria cultura e nella propria moralità la forza, l'intelligenza, la lucidità razionale per decidere che la patria stava là dove si combatteva contro i nazifascisti.

De unge italienere, der, som jeg, stiftede bekendtskab med de gymnasiale studier i løbet af 50'erne, levede i en tid, hvor Italien, som var kommet hærget ud af en forfærdelig krig, og som på mange måder var underudviklet på det kulturelle plan, fordi konsekvenserne af det fascistiske diktatur og dets reaktionære nationalisme endnu lod sig mærke, var i færd med at ændres fuldstændigt. Det er i denne periode, der kommer en stærk økonomisk vækst i vort land, ledsaget af en, også selvmodsigende, proces, der forbedre livsbetingelserne og de kulturelle fordringer. I mange aspekter bliver Italien mere moderne.

For os unge fremstod muligheden for at deltage i at virkeliggøre de forventninger og idealer, som havde besjælet dem, der under fascismen og under krigen havde forstået at træffe vanskelige, men rigtige valg, takket være hvilke vi kunne håbe på en bedre fremtid.

Da man mødte en lærer, som med sin store dannelse forenede også en livserfaring som Bepis, kan man sige, at vi kom til direkte at vide, hvad det havde betydet at leve og kæmpe under krigsårene; til vort held forstod Bepi at videregive sin egen erfaring til de følgende generationer

Der havde været mænd, som havde kæmpet i modstandskampen; for os kunne valget synes enkelt: på den ene side fascisternes og nazisternes, på den anden...demokratiets og kulturens værdier. Men det var ikke så enkelt; Italien havde sluppet en forfærdelig angrebskrig løs, men det var dog stadig fædrelandet. Det krævede en betydelig færdighed i analyse og kritisk stillingtagen at foretage det rette valg.

Jeg husker faktisk, at, da vi i Firenze så en udstilling med fotografier fra fascismens og krigens år, Bepi sagde, idet han snarere overvejede med sig selv end talte med mig: – Det var ikke let at vælge tilsyneladende at kæmpe mod sit eget fædreland. En ung italiener, en soldat efter 8. september 1943, måtte i sin egen dannelse, i sin egen moral finde styrken, intelligensen, og den rationelle klarhed til at beslutte, at fædrelandet var der, hvor man kæmpede mod nazifascisterne.

Bepi fu uno di quelli che seppero operare questa scelta, pur dovendo combattere in una zona dove tutto era più complesso. Il confine orientale è sempre stato, per l'Italia, il più difficile, perché lì si sono scontrati gli opposti nazionalismi: quello italiano e quello slavo. Il fascismo non aveva certo contribuito a migliorare la comprensione tra i popoli! Anche la lotta partigiana, che pure si svolgeva contro un nemico comune, doveva comunque affrontare i problemi che si generavano dal contrapporsi di visioni e di obiettivi assai lontani tra loro. Bepi combatté nelle formazioni di Giustizia e Libertà, quelle che, forse, su queste problematiche, avevano le idee più chiare. Tuttavia, nel dopoguerra, il confine tra Italia e Jugoslavia fu anche il confine tra Occidente e mondo comunista. Ricordo che il Torresin, nel parlare e discutere della sue esperienze di lotta e dell'esito complessivo della Resistenza, seppe sempre mantenere un atteggiamento aperto e comprensivo verso le esigenze delle varie popolazioni e questo atteggiamento trasmise ai suoi scolari.

Perciò io ritrovo nel mio maestro la stessa attitudine, che Orazio ha esemplificato con Teucro e Dante con Ulisse: affrontare le difficoltà, progettare il futuro per sé e per gli altri, saper gustare gli aspetti piacevoli della vita, ritenere lo studio e la cultura gli elementi che caratterizzano l'uomo e che gli permettono di costruire una prospettiva di civile convivenza .

Alessandro Gori
Via Masaccio 218
50132 Firenze
Tel. 055588491
Cell. 3392400641

Bepi var en af dem, som forstod at foretage dette valg, selvom han endda måtte kæmpe i en zone, hvor alt var mere indviklet. Den østlige grænse har altid for Italien været den vanskeligste, fordi de modsatte nationalismer støder sammen dér: den italienske og den slaviske. Fascismen havde bestemt ikke bidraget til at forbedre forståelsen mellem folkeslagene! Også partisankampen, som ellers vendte sig mod en fælles fjende, måtte i hvert fald imødegå de problemer, som opstod ved konfrontationen mellem visioner og mål, som stod temmelig langt fra hinanden. Bepi kæmpede i "Retfærdighed og Frihed"s formationer, som måske havde de klareste ideer angående disse problematikker. I hvert fald, efter krigen blev grænsen mellem Italien og Jugoslavien også grænsen mellem Vesten og den kommunistiske verden. Jeg husker, at Torresin, når han talte om og diskuterede sine erfaringer med modstandsbevægelsens kamp og samlede udfald, altid forstod at bevare en åben og forstående holdning til de forskellige folkeslags krav, og denne holdning videregav han til sine elever.

Derfor genfinder jeg i min læremester den samme holdning, som Horats har eksemplificeret med Teucer og Dante med Odysseus: at imødegå vanskelighederne, planlægge fremtiden for sig selv og for de andre, at forstå at nyde de behagelige aspekter ved livet, at anse studiet og kulturen for de elementer, der karakteriserer mennesket, og som tillader det at skabe en mulighed for et civiliseret samvær.